



## Allianslöshetens lov

**S**verige står inför ett säkerhetspolitiskt vägval. Denna ofta upprepade mening är missvisande. Den antyder en i tiden koncentrerad, rationell beslutsprocess. Så går det alls inte till. För säkerhetspolitik gäller principen "det går så länge som det går." Kursen ändras först efter ett skeppsbrott. Norge, Danmark, Nederländerna och Finland övergav sin alliansfrihet sedan den i Andra världskriget visat sig inte skydda mot angrepp.

Sveriges neutralitetspolitik led inte skeppsbrott men drabbades av diverse haverier genom att grannländerna lämnades i sticket och genom eftergifterna till Tyskland. Därav försöket att skapa ett skandinaviskt försvarsförbund, som ett sätt att undvika att det moraliska dilemmat från Andra världskriget skulle upprepas.

Sedan förbunds försöket misslyckats var det naturligt att vi återgick till neutralitetspolitiken – och att mytbildningen om dennas välsignelse tilltog.

Det kan emellertid också inträffa att verkligheten gradvis förändras så att den gällande doktrinen blir obsolet. Den reella säkerhetspolitiken förändras då, medan den officiella kvarstår. Retorisk dimma läggs för att dölja att man övergivit en doktrin som tidigare betecknats som evig sanning. Dessutom är den officiella doktrinen ofta ett mycket användbart vapen i partipolitiken.

Att en sådan förändringsprocess pågår just nu är tydligt. Men faktum är att den pågått under större delen av efterkrigstiden.

### Hjälp utifrån uteslöts inte

Alla känner till att vår doktrin fram till 1992 löd *Alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig*. En del tror att den fortfarande gör det. Många förstod/förstår bara hälften av vad detta innebär. Det berodde på att man inte uppfattade att *syftande till* inte var det samma som *garanterande*.

Undertexten till doktrinen var att alliansfriheten – eller allianslösheten som är ett mera relevant ord i det sammanhanget – försämrade våra chanser om krig ändå utbröt. Dock uteslöts den inte att vi ändå skulle kunna få hjälp. Vi hade fördelen av

ett antal lyckliga omständigheter:

1. Sovjetunionens sannolika strategiska mål låg i Norge och operationer mot Sverige var därmed endast ett första steg.

2. Detta gav NATO starka motiv för att ingripa till vår hjälp.

3. Det starka svenska försvaret skulle kunna göra angriparens första steg tidsödande.

4. Detta skulle ge NATO tid att ingripa.

5. De militärgeografiska förhållandena, bl a Östersjön som vallgrav, gav NATO goda möjligheter att avgörande kvadda ett angrepp.

6. Sovjetunionens resurser för kustinvasion (stridsflyg, landstigningsfartyg m m) innehöll många flaskhalsar.

Klokt nog insåg svenska politiker och militärer att vi kanske skulle behöva förstärka punkterna 4 och 5. Utan att uppge själva allianslösheten gjordes förberedelser för att underlätta hjälpen, något som numera efter neutralitetspolitikkommisionens rapport blivit offentligt. Med andra ord kunde vi vara fripassagerare, vi slapp förpliktelsen att inskrida till andras hjälp, medan vi hoppades på att själva få hjälp om det knep.

Utvecklingen under 70- och 80-talen av Sveriges försvar och Sovjetunionens kapacitet och strategiska intressen gjorde våra chanser att stå utanför ett krig allt mindre och vårt behov av snabb hjälp allt större. Hur förberedelserna för hjälp utvecklades är okänt eftersom neutralitetspolitik-kommissionens mandat genom politisk kohandel begränsades för åren fram till 1969 av hänsyn till Palmes eftermäle.

### *Snedvriden verklighetsbild*

Klart är emellertid att den officiella neutralitetsretoriken under sjuttio- och åttiotalen ökade i styrka. Tal om hjälp utifrån blev tabu. Den som vågade säga att vi troligen skulle dras in i ett storkrig anklagades för att vilja skrota neutralitetspolitiken. Kritik av utrikespolitiken utmålades som hot mot freden (Exempelvis Palmes utfall under debatten om förslaget till misstroendevotum mot utrikesminister Bodström).

Det otrevliga med denna diskrepans mellan verklighet och retorik var inte bara att den var intellektuell oanständig. Retoriken snedvred också verklighetsuppfattningen hos såväl allmänhet som hos dem som hade att hantera olika ingredienser i den svenska säkerhetspolitiken. Exempelvis handlade svensk militär operativ planering uteslutande om hur vi skulle avvärja ett angrepp med egen kraft. Några funderingar om hur vi skulle föra operationerna om vi fick NATO-hjälp tilläts inte. Det fanns t o m politiker och tjänstemän som

trodde att neutralitet i krig innebar att vi, om vi angreps av ryssarna, med vapenmakt måste avvärja försök från NATO att komma till vår hjälp.

Det fanns också ett mera anständigt motiv för den svenska alliansfriheten: Ett svenskt närmande till väst antogs kunna innebära ett ökat sovjetiskt tryck på Finland, kanske ett hot mot dess självständighet. Inte heller detta motiv talades det tydligt om, det förpackades i retorik om alliansfrihetens roll för den nordiska stabiliteten.

Man kan emellertid också vända på Finlandsresonemanget: Sveriges alliansfrihet tvingade Finland till VSB-pakten med Sovjetunionen. Om det skulle ha velat söka sin säkerhet i en västanknytning skulle detta ha omöjliggjorts av att Sverige låg som ett hinder för väpnat bistånd, på samma sätt som det gjorde inför de fransk-brittiska planerna på en expeditjonskär vårvintern 1940.

Ovanstående resonemang får väl snarast anses vara av akademiskt intresse; inget tyder på att en västallians konkret övervägdes. Nu har det mer verklighetsanknytning. Finland har kommit ur den ryska slagskuggan tack vare Sovjetunionens sammanbrott och Rysslands svaghet. Det söker efter nya lösningar på sitt säkerhetsproblem. Elisabeth Rehn höll alla dörrar öppna, men Ingvar Carlsson slog okänt igen NATO-dörren genom att i Helsingfors förklara att svensk anslutning var utesluten.

Delvis samma beroende gäller för de baltiska staterna. Nu verkar visser-

ligen NATO:s dörr inte stå öppen för dem för tillfället. Men ett framtida medlemskap är knappast möjligt om Sverige och Finland står utanför NATO. Omvänt skulle svensk-finskt medlemskap kunna både påskynda det baltiska inträdet och i mellantiden låta, som Ingemar Dörfer uttryckt det, "NATO:s skugga ... falla över de baltiska staterna." (*Sverige är inte neutralt längre*, Timbro 1996).

I detta läge tar neutralisterna sin tillflykt till två, delvis motsatta, teser. Den ena är att militära allianser förlorat sin roll i och med att hoten inte längre är militära. Detta sedan NATO äntligen gjort slut på fem års krig i Bosnien!

### *Håller fripassagerarlinjen?*

Den andra är att NATO fortfarande är den gamla alliansen med dess biståndsförpliktelser. Knappt underförstått: vill inte ta några risker om andra hotas. (Så helt fritt från krigsrisker är det tydligen inte). Frågan är då: håller den gamla fripassagerarlinjen i framtiden?

Frågan är förstås relevant endast om vi kan komma att utsättas för hot. De som vill behålla alliansfriheten för att slippa ingripa till andras hjälp kan naturligtvis komma ur den moraliska knipan genom att hävda att just vi med säkerhet inte kommer att hotas. Låt oss emellertid bortse från sådana intellektuella trapetskonster. Problemet är alltså: kan vi klara framtida hot på egen hand? Om inte: kan vi få hjälp trots allianslöshet?

Till svaret på den första frågan kan



anföras att å ena sidan är den ryska krigsmakten i ett miserabelt tillstånd just nu. Å andra sidan håller det svenska försvaret på att kraftigt minska. Enligt fastlagd anpassningsprincip kommer vi att få tillräcklig förvarning för att i tid kunna möta ökade hot. Huruvida detta är realistiskt tvista såväl lärde som olärde om. En av de sistnämnda, före försvarsministern Peterson, tror att framtida politiker kommer att vara tillräckligt informerade och framsynna för att rusta upp i tid. Eftersom han samtidigt hävdar att det försvar som beslutats är starkt och bra och anklagar "militären, försvarsindustrin och högern" för desinformation, kan

man undra om han eller hans efterträdare förmår identifiera en situation då det är dags att rusta upp.

Svaret på den andra frågan beror också till del på det svenska försvarets styrka. Moderna krigföringsmetoder kan få motståndet att snabbt kollapsa. Kommer ett svagare svenskt försvar att kunna hålla ut tills hjälpen anländer?

En annan faktor är huruvida hjälparen *vill* eller *kan* ingripa i tid. Hur ser västalliansen ut i framtiden? Hur engagerat är USA? Osäkerheterna är många. Givetvis är chansen att få snabb hjälp större om vi är medlemmar än om vi skall lita på att alliansen ingriper i sitt eget intresse

och improviserat.

I debatten försöker NATO-motståndarna skrämja med NATO:s kärnvapenstrategi. Men risken för att kärnvapen kommer till användning på eller nära vårt område borde vara större vid en improviserad hjälp i ett panikläge än om vi själva inom paktens kunnat medverka i den gemensamma försvarsplaneringen.

Solidaritetsaspekten bör inte glömmas bort. Kan måhända viljan att hjälpa oss bli mindre om vi dels tar avstånd från att hjälpa andra, dels genom vår allianslöshet hindrat andra att i tid få sin egen säkerhet garanterad?

#### Rättelse om ABC-kliniken

I SvT 6/96 publicerades en artikel av Patrick Belfrage med rubriken "Förtroendekrisen i Stockholms läns landsting". I samband med redigeringen kortades artikeln ner, vilket tyvärr ledde till att uppgifterna om ABC-kliniken blev missvisande. Så här skulle det egentligen ha stått:

"Meningskiljaktigheterna mellan läkare och sjuksköterskor har accentuerats under de senaste åren. Sjuksköterskefacket har dock hela tiden haft ett mycket gott stöd både poli-

tiskt och inom sjukvårdsadministrationens 'nomenklatura'. Ett utmärkt exempel på detta är den så kallade ABC-kliniken på Södersjukhuset. Med en i det närmaste religiös iver förlöses där drygt 200 patienter varje år. Det som synes vara det viktigaste för denna verksamhet är dels avsaknaden av läkare, dels att alla läkemedel och andra hjälpmedel vid förlossningar är totalt bannlysta.

Den moder som inte klarar av sin smärta eller vars förlossning avstannat måste hänvisas till den vanliga förlossningsavdelningen. Detta motsvarar

ungefär 20 procent av alla ABC-klinikens patienter. Denna verksamhet kostar fyra miljoner kronor varje år, men skulle kunna skötas på den normala förlossningsavdelningen utan problem och för endast en bråkdel av den aktuella kostnaden.

Politiker och administratörer väljer att låta denna verksamhet fortgå samtidigt som man kraftigt stryper resurserna till vården av svårt sjuka patienter. Uppenbarligen är trycket från sjuksköterskorna och en liten grupp högljudda patienter alltför stort."